

SÜLI-ZAKAR ISTVÁN:^{*}

A határok és a határon átnyúló kapcsolatok átértékelődése Kelet-Közép-Európában

Abstract

On the basis of empirical research carried out in the border regions, euroregions and eurometropolises, elaboration of innovation oriented, cross-border economic development, human resource development and partnership programs can be a general aim. Supporting these aims was the ultimate goal of creating euroregions and eurometropolises in Western-Europe. The system of euroregions and eurometropolises has been spreading from Western-Europe to the Eastern territories in order that border regions can exploit the comparative advantages being present in border regions even better. The most important aim in border regions, euroregions and eurometropolises is to create an advantageous economic, innovative, academic and social climate by introducing various institutions that can widen the space of successful economy and human resource development, and together with this they can improve the success of regional development planning and human resource development in the border regions of neighboring countries.

Bevezetés

Nyugat-európai példák alapján azt reméltük – már a kilencvenes évek elején –, hogy a korábbi korszakkal ellentétben a határtérségekben sokoldalú interregionális kapcsolatok kialakítására lesz lehetőség, amelyeknek a Kelet-Közép-Európában megindult politikai változások adhatnak új dimenziót. Reményeink jórészt teljesültek, s napjainkra olyan sajátos geostratégiai helyzet alakult ki, amelyben alapvetően megváltoztak a határ két oldalán fekvő régiók kapcsolata. Együttműködésük a korábbiaktól lényegesen eltérő, új alapokon épülhet tovább a korábbi és az újabb NATO-kibővülés, illetve az EU-hoz való csatlakozások révén.

Magyarország és szomszédai viszonylatában a határregiók, eurorégiók és eurometropoliszok kialakulásának feltételei országokként eltérőek.¹ A hét szomszédos ország vezetői (néhány kivételtől eltekintve) politikai nyilatkozataikban támogatják az együttműködéseket. Azonban – Ausztria kivételével – szomszédaink új, vagy újjáalakult nemzetállamok, amelyek centralizáltan működnek, s a regionális és helyi szereplőknek csekély mozgásteret hagynak, a szubszidiaritás elvét nem alkalmazzák, ráadásul a határon átnyúló együttműködésekkel szemben nacionalista gyanakvással élnek. Így a CBC együttműködések gyakran látványos (állami szintű) deklarálása is alig-alig párosult tartalmi lépésekkel, s a diplomáciai jellegű kinyilatkoztatásokat inkább csak az EU-csatlakozást elősegítő PR-munka, illetve a „jó tanuló” imázsának megtartása részeként tekinthettük.²

Pedig a világgazdaságban – s különösen Európában – olyan változások következtek be, amelyek sürgetően követelik a határok és a határon átnyúló kapcsolatok lényegi átértékelését. Az egyre inkább elmélyülő – és meghatározó jellegűvé váló – nemzetközi munkamegosztás és térségi kohézió szükségszerűen a tőke, a munkaerő és a termékek határokon átfelölő mozgásához vezet. A határterületek ennek következtében mélyreható funkcióváltozáson mennek keresztül, mert a továbbiakban már nem csupán az államok peremén fekvő

^{*} DSc, egyetemi tanár – Debreceni Egyetem TTK Társadalomföldrajzi és Területfejlesztés Tanszék.

periférikus térségek, hanem a nemzetközi munkamegosztás fontos transzferzónái, ahol a vállalkozások és az egyének költségtenyezőiben kis távolságon belül is nagymértékű változások történhetnek.³ A határ ezáltal költségtenyezővé vált, de egyáltalán nem közömbös ebből a szempontból, hogy milyen jellegű határról, illetve milyen kiépítettségű nemzetközi interregionális kapcsolatokról, eurorégiókról, eurometropoliszokról van szó a konkrét esetben.

Előzmények

Közép-Európa keleti részén az államszocialista rendszerben – a határ menti területeket teljesen figyelmen kívül hagyó – központi irányított állami gazdaság (ágazati, nagyvállalati) döntései és a településfejlesztési források központi elosztása szabta meg a területi folyamatokat. A megyékre (megyeszékhelyekre) ruházott helyi érdekérvényesítés és a támaszkodás a helyi erőforrásokra, a megyei központi területekre korlátozódott. Éppen a periferezálódó térségek kerültek a legkevésbé közvetlen kapcsolatba a nemzetközi gazdasággal.⁴ Példaként említhetjük meg, hogy a Kárpátok Eurorégió területét kisebb-nagyobb határ menti megyék és vajdaságok alkotják, mégis a Debrecenben 1993-ban megszületett euroregionális együttműködést nem az érintett önkormányzatok vezetői, hanem az egyes országok külügyminiszterei írták alá. A helyi önkormányzati vezetők lényegében csak statisztáltak az aktusnál.⁵

Ugyancsak jellemzőnek tekinthető, hogy két határ menti romániai megye (Máramaros és Szatmár) vezetői kinyilvánították szándékukat a Kárpátok Eurorégióba való belépésre, azonban a román külügyminisztérium akkor megakadályozta őket ebben. Romániában az Emil Constantinescu által megbízott román kormányzat első megnyilatkozásaként hozzájárult a teljes jogú tagság helyreállításához, s így az érdekelt romániai megyék már 1998-tól teljes jogú tagként vehettek részt a Kárpátok Eurorégió munkájában. Ugyanígy a jobboldali Meciar kormány évekig akadályozta a kelet-szlovákiai tagönkormányzatok helyzetének normalizálódását.⁶

A rendszerváltást követően Kelet-Közép-Európa országai számára is szükségsszerű kényszerré vált a határok, illetve a határtérségek átértékelése, a térségi kohézió erősítése. Az évtizedekig uralmon lévő szocialista gazdaság – a reá jellemző hierarchikus és centralizált struktúra következtében – teljesen érzéketlen volt a távolságokra, a földrajzi fekvésre. Az egyes országok gazdaságának integrálódása a nemzetközi munkamegosztásba az állami külkereskedelmi szervezeteken keresztül, azaz a fővárosokon keresztül történt. A nemzetközi gazdasági kapcsolatok szempontjából nem volt jelentősége annak, hogy hol települtek a termelők, vagy a fogyasztók. Ebben a helyzetben az, hogy a szomszéd ország üzleti partnereitől egy határ menti termelő, vagy fogyasztó csak kis távolságra élt, lényegében semmilyen előnyt nem jelentett.

A rendszerváltást követően megszűnt a központi külkereskedelmi vállalatok monopóliuma, s a vállalkozások, sőt az egyének is direkt kapcsolatokat építettek ki a határokon keresztül. Ez az új helyzet követeli meg a határok és a határon átnyúló kapcsolatok lényegi átalakulását Kelet-Közép-Európában.

A rendszerváltozás másik következménye a magángazdaság elterjedése és belépése a nemzetközi gazdasági kapcsolatrendszerbe. A magángazdaság elterjedése elsősorban nem az állami tulajdonú vállalatok privatizációjának, hanem az újonnan alapított magánvállalkozásoknak, valamint a „zöldmezős” külföldi tőkebefektetéseknek köszönhető. A magángazdaság telephelyválasztásában egyértelműen érvényesíti üzleti érdekeit, s jóval kevesebb települést (régión) tart előnyösnek, mint korábban (a költségekre érzéketlen) állami gazdaság.⁷ Természetesen a határ mentiség sem érvényesül azonosan az egész or-

szágban, hiszen azok a térségek, amelyeknek adottságai hazai és nemzetközi – főleg kelet-közép-európai – viszonylatban versenyképesebbnek tűntek, ott a külföldi és a hazai tőke gyorsabban megtelepedett (pl. Lengyelországban, Szlovákiában, Romániában és Magyarországon a nyugati határ mentén). A magángazdaság kiépülésének még eléggé korai szakaszában van, s mai erősen polarizált települése később jelentősen oldódhat.

A határ menti térségek jelenlegi helyzete az EU keleti periferiáján

Kelet-Közép-Európában a CBC-kapcsolatokban jelenleg már a gazdasági, a K + F, az egyetemi és civil szereplők a meghatározók, ám ezek tulajdonviszonyaik szerint sokfélék, döntéseik autonómok. Megkezdődött a helyi (helyi tulajdonú, helyi döntésű, helyi kapcsolati hálózatra épülő) gazdaság kiépülése. Fontos szereplővé lépett elő a helyi önkormányzat, új szereplők a civil társadalmi szervezetek (helyi és tájegységi egyesületek, társulások). A változások dacára a határ menti területek érdekérvényesítése még ma sem kielégítő, s a dolgok természeténél fogva viszonylag kevésbé módosult a kormányzati szerep. Az átalakuló Kelet-Közép-Európában a területfejlesztés fő bázisai még ma is a költségvetési források területi újraelosztása, bár az EU fejlesztési alapok szerepe növekszik, amelyek jelentősen erősítik a térségi kohéziót.

Lényeges változás, hogy az autonómmá váló gazdaság egységei maguk döntenek el, hová települjenek, hol fejlesszenek stb. Világossá vált, hogy mely települések, térségek milyen előnyökkel rendelkeznek a különböző gazdasági tevékenységekhez. Ez már önmagában is a területi különbségek erősödéséhez vezet, mivel láthatóvá váltak azok a települési hátrányok, melyeket az állami tulajdonú gazdaság nem piaci jellegű települése és szociális paternalizmusa elfedett. Ennek ellenére Lengyelország, Szlovákia vagy Magyarország keleti határ menti területei a beruházások számára nem kínáltak valós előnyöket a kilencvenes években, de a harmadik évezred első éveiben sem. A legsúlyosabb munkanélküliség és elszegényedés azonban azokat a korábban is nehéz sorsú falusi régiókat sújtja, ahol megszűntek a termelőszövetkezeti mellékküzemágak, a kisvárosi telephelyipart felszámolták, a statisztikai adatszolgáltatás alapján látszik, hogy a mezőgazdasági főfoglalkozásúak száma harmadára-negyedére csökkent 10–12 év alatt.⁸ Itt a legmagasabb a nem dolgozók, s a nem tanulók aránya a lakónépességből.

A regionális különbségek kialakulásának fontos oka a munkaerő képzettségének és az iskolázottnak az eltéréseiben rejlik, amely az újdonságokra való reagálási képességet is befolyásolja. A területi egységek felzárkózását tehát nagyban segíti a népesség képzettségének, ismereteinek kiszélesítése, hiszen így növelhető részben az adaptációs, részben pedig az innovációs képesség. A képzési rendszerek eltérő jellege, a foglalkoztatási szerkezet különbségei ellenére is több területen adottak a feltételek a kooperációra, az eltérő adottságok kölcsönös kihasználására. Éppen a képzési rendszerek különbözősége lehet a serkentője a megindult országhatárokon átnyúló oktatási együttműködések kiteljesítésének,⁹ az államhatárokon „átnyúló” regionális egyetemek megerősödésének.

Az új gazdasági térben (az 1960-as, 1970-es évek csökkenése után) megerősödött a nagyvárosok szerepe.¹⁰ A modern nagyváros szolgáltató jellegű, a gyártás kiszorul belőle, az ipar számára túlzottan drága a nagyvárosi infrastruktúra vagy munkaerő. A terciarizálódó nagyvárosban erősödnek meg a nagyvállalati központok, a pénzügyi intézmények irányító központjai, s ez a nagyvárosok közelében elhelyezkedő határ menti térségek számára kedvezőbb távlatokat nyithat meg. Ugyancsak a határ közeli nagyvárosok, illetve a közvetlen közeli kistérségek élvezhetik a rendkívül gyorsan fejlődő városi kulturális gazdaság pozitív hatásait, s a határokon átvélő eurometropoliszok kialakulásának pozitív következményeit.

A nagyváros az információk (összegyűjtésének, feldolgozásának, továbbításának) központja, s a modern informatika lehetővé teszi a nagy távolságra kiterjedő gyors irányítást. A nagyvárosok válnak a fő innovációs központokká. A nagyvárosok versengenek egymással a fontos nemzetközi funkciók megszerzéséért, s e funkciókban együtt is működnek. A nagyváros kilép közvetlen vonzásterületéből, bizonyos fokig még saját országa területéről is, és a fejlett világ többi nagyvárosával kapcsolódik össze a magas szintű üzleti, kulturális, kutatási és (felső) oktatási szolgáltatásokban.¹¹ Ezért a nagyvárosok a határon átnyúló kapcsolatok legfőbb haszonélvezői, az eurometropoliszok motorjai.

Közép-Európa keleti felén is a határok „légiesítése” révén sor kerülhet a határ két oldalára kényszerült városok egykori szoros kapcsolatainak fölelevenítésére. A gazdasági környezet hagyományos építkezése – amely városi vonzáskörzetekre, s a helyi gazdaság vállalatközi kapcsolataira támaszkodott – visszaszorul, s a helyét a nagyvárosok nemzetközi rendszerének (a határ két oldalán lévő, de fejlesztésüket összehangoló eurometropoliszoknak), s a hozzájuk tapadó, gazdasági hálózatoknak adja át.¹² Így Kelet-Lengyelország, Kelet-Szlovákia és Kelet-Magyarország határhoz közel fekvő nagyvárosai a jövőben fontos részesítésként alkothatják a „Köztes-Európa” formálódó nemzetközi városrendszerének.¹³ Ezen a téren kiemelkedő fontosságúnak tekintjük Debrecen és Nagyvárad határon átvívelő együttműködését, eurometropolisszá fejlődését.

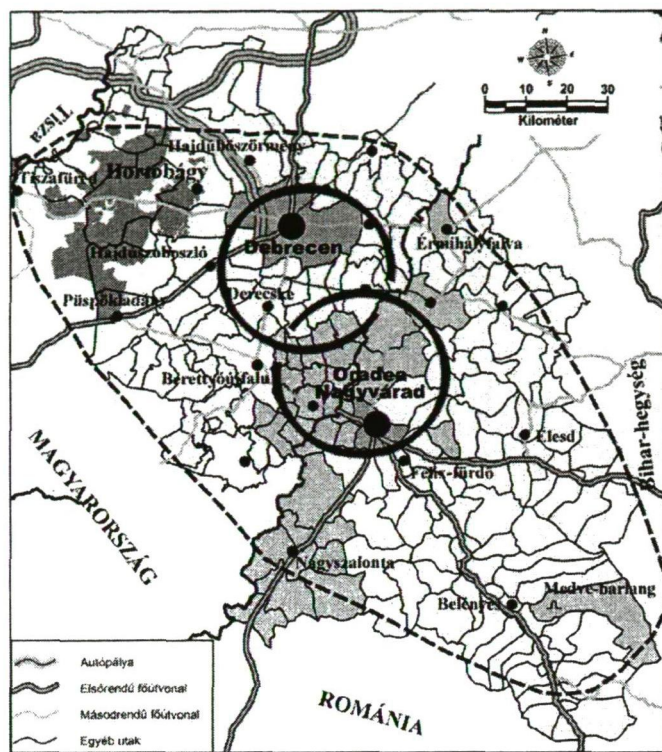
Különösen kedvező helyzetbe kerültek a határok közelében fekvő nagyvárosok, amelyek gateway (kapuváros)-funkcióik következtében multinacionális vállalatok, szervezetek bázisaiként jelentős beruházásokat vonzottak magukhoz. Az ilyen kapuvárosoknak megélniük diplomáciai, pénzügyi életük, nemzetközi marketingszerepük, felsőoktatásuk jelentősége, ugrásszerűen megnő konferenciaturizmusuk. Ez a szerepkör – speciális adottságaik révén – különösen Debrecen, Szeged, Békéscsaba és Nyíregyháza számára jelent majd fejlődési lehetőséget. Szeged számára Szerbia közelsége, illetve az ottani problémák elhúzódozó rendezése ugyanakkor jelentős gátló tényezőt jelentettek.

Debrecen–Nagyvárad eurometropolisz

A határ menti térségeinkben léteznek olyan régiók, amelyek a múltban szerves együttélést alakítottak ki. Az itt lévő falvakat és városokat, a trianoni határok meghúzása elválasztotta egymástól, így felszámolta vagy szüneteltette a települések lakosságának természetes emberi és gazdasági kapcsolatait. A határok légiesítésével a szomszédos térségek korábbihoz hasonló együttélése biztosítható lenne. Ezzel a határ menti térségek tradicionális kooperációit aktivizálni lehetne, és ezáltal új dimenziók alakulhatnának ki a régiók együttműködésében. Pozitív példaként említjük meg Debrecen és Nagyvárad, illetve Hajdú-Bihar-Bihar eurorégió eredményeit, a térségi kohézió elmélyülését.

Hazánk esetében a határok és a határmentiség átértékelődésére a sajátos geopolitikai helyzet is hatással lesz. A kisterületű Magyarországot hét szomszédos ország határolja, amelynek a viszonya a schengeni-rendszerben már ma is igen változatos. A már EU-tag Ausztria mellett Szlovákia és Szlovénia Magyarországgal egyszerre lett EU-tag, Románia csak 2007-ben. Szerbia és Ukrajna csatlakozása még csak a távolabbi tervekben szerepel.

Az eurorégiók és az europoliszok Nyugat-Európában már évtizedekkel ezelőtt azért jöttek létre, mert a szomszédos országok régiói-nagyvárosai együttes választ kívántak adni a közös kihívásokra, kiaknázni a szinergiákat, s meg kívánták szüntetni az államhatárok társadalmi-gazdasági fejlődést akadályozó negatív hatásait. Ennek eredményeként megszünt Nyugat-Európa államhatárokkal történt széttagoltsága.

1. ábra:
Debrecen-Nagyvárad
határon átvívelő
eurometropolisz
(2007-2013)

Munkacsoportok:

- terület és településfejlesztés
- fejlesztési pólusok - gazdaságfejlesztés
- humán erőforrás fejlesztés
- elérhetőség
- infrastruktúra fejlesztés
- migráció
- turizmus
- környezet-egészségügy
- régió és településmarketing
- biztonság
- identitás, interetnikus kapcsolatok
- CBC-határon átnyúló kapcsolatok

Cél: Debrecen-Nagyvárad közös oktatási-
kutatási-fejlesztési -egészségügyi (Innovatív) klaszterének megteremtése

- A Debrecen-Nagyvárad agglomeráció határa
- Hajdú-Bihar - Bihar Euroregió
- Bihar-Bihar Euroregió
- Az agglomerációhoz tartozó kis- és középváros
- Hortobágyi Nemzeti Park

A rendszerváltást követően Kelet-Közép Európában is számos eurorégió jött létre, s így például a Kárpátok Eurorégió, vagy Hajdú-Bihar-Bihar Eurorégió Magyarország északkeleti határainál eredményesen működik a geopolitikai helyzet javításán, a gazdasági kapcsolatok fejlesztése érdekében, vagy a felsőoktatás (pl. Kárpátok Eurorégió Egyetemeinek Szövetsége) területén.

Az utóbbi években az EU keleti perifériáján is felgyorsult a határ menti városok együttműködése, melynek során a határ közeli városok erőteljes lépéseket tesznek gazdaságuk, szolgáltatásaik, egészségügyi és oktatási tevékenységük összehangolására. Nyugat Európában nagyszerű példáit látjuk a határ közeli nagyvárosok eredményes együttműködéseinek pl. a Regio Basiliensis magterületén Basel-Mulhouse-Freiburg, vagy az Euroregio Maas-Rhein határközeli metropolisai Maastricht-Aachen-Liege-Hasselt esetében. Ugyancsak példamutató együttműködést tapasztalhatunk a Goodstadt (Lille-Tourcoing-Roubaix-Leper-Kotrijk-Tournai) eurometropolisz területén, ahol már több évtizede eredményesen dolgoznak a határ menti és a határon átnyúló problémák (pl. tömegközlekedés, gazdasági fejlődés, egészségügyi ellátás, humán erőforrás fejlesztés, levegőtisztaság és hulladékgazdálkodás) megoldásán. Az EU kohéziós politikája jelentős forrásokkal támogatja ezen eurometropoliszok közös határokon átvívelő terveit, céljait.

Magyarország-Románia határon átnyúló CBC-szervezetei sorában ma még újdonságnak tekinthető Debrecen-Nagyvárad azon törekvése, hogy egy működőképes eurometropoliszt hozzanak létre (1. ábra).

Az utóbbi években örömmel tapasztaljuk azt, hogy a közeli, de államhatárral elválasztott két nagyváros egyre több területen igyekszik összehangolni tevékenységét. Máris működnek – vagy most alakulnak – olyan munkacsoportok, amelyek a humán erőforrások fejlesztésén, az elérhetőség javításán, a közös infrastruktúra fejlesztésén, a turizmus, az

egészségügy összehangolásán, az interetnikus kapcsolatok és a közös gazdaság fejlesztésén dolgoznak. Ezek a kezdeményezések – az EU kohéziós támogatásainak segítségével – elvezethetnek Debrecen–Nagyvárad oktatási, K+F és egészségturisztikai innovatív klaszterének megteremtéséhez. A határon átvélő Debrecen–Nagyvárad eurometropolisz innovatív klaszter kialakításában a két város együttműködő egyetemeinek meghatározó szerepe lesz. A közös fejlesztések tudományos megalapozását a négy éve megalapított Jean Monnet Kutatóintézet (Institute for Euroregional Studies „Jean Monnet” European Centre of Excellence – Oradea/Debrecen) váltotta fel.¹⁴

Összegzés

A határ menti régiókban végzett empirikus kutatások tapasztalataiból kiindulva általános célként jelölhető meg az innováció-orientált, országhatárokon átnyúló közös gazdaságfejlesztési és együttműködési programok kidolgozása, eurometropoliszok, eurorégiók létrejötte. Az eurometropoliszok és az eurégiók rendszere egyre jobban terjed Nyugat-Európából Kelet-felé abból a célból, hogy az országhatár mentén jelentkező, komparatív előnyöket a kapcsolódó térségek még jobban kihasználják. A legfontosabb cél a határ menti térségekben, hogy olyan kedvező gazdasági, innovációs és társadalmi miliő alakuljon ki a különféle intézmények telepítésével, amelyek bővíthetik a sikeres gazdaság tereit, s ezzel együtt növelhetik a szomszédos országokban a határ menti térségek területfejlesztési sikereit.

A határokon átnyúló együttműködés fontos eleme az európai integrációs folyamatnak. Az 1990-es évektől kezdve – a közép- és kelet-európai országokban végbement alapvető politikai és gazdasági változásokat követően – immár Európa legtöbb határ menti körzetében adottak az alapvető politikai feltételek az ilyen együttműködésekhez. Az együttműködési szándékot jelzi az eurégiók, illetve más határokon átnyúló együttműködések (pl. eurometropoliszok) növekvő száma, különösen Közép- és Kelet-Európa országaiban. Emellett az önmagában mindenképpen üdvözlendő fejlemény mellett azonban azt is látni kell, hogy a határokon átnyúló együttműködés elképzelésének kézzelfogható gyakorlati eredmények-re váltását sok esetben különböző tényezők akadályozzák.

Különösen Közép- és Kelet-Európában jellemző, hogy a határ menti régiók nem rendelkeznek elegendő önállósággal (s ebből adódóan tapasztalatokkal sem) az együttműködési programok kidolgozásához és megvalósításához. A központi hatalom ereje és beavatkozása különösen olyan esetekben lehet zavaró, ahol az együttműködésnek fontos feladata a korábbiról meglévő politikai, etnikai és pszichológiai természetű problémák megoldása is.

A határ menti régiók földrajzi fekvésük és gyakran kedvezőtlen gazdasági helyzetük miatt általában eleve hátrányos helyzetből kísérlik meg a felzárkózást, az integrálódást (amely egyszerre kellene, hogy jelentse a határ két oldalán fekvő területek jobb együttműködését, valamint a területnek az érintett nemzetgazdaságokkal való szervezettebb kapcsolattartást). Éppen ezért különösen nagy jelentőségűek az infrastruktúra kiépítését, illetve a gazdaság modernizálását megalapozó felsőoktatás fejlesztése. Ezek száma és hatóköre azonban – tekintettel arra, hogy általában nagy forrásigényű beruházásokról van szó – jóval elmarad a kívánatostól.

Általános problémát jelent a határokon átnyúló együttműködés finanszírozása. E tekintetben különösen Közép- és Kelet-Európában (s e térségen belül is a nem-EU-határokon) a legrosszabb a helyzet. Az eurégiók számára a legfontosabb külső finanszírozási forrást az EU alapjai (2007 előtt az INTERREG, a PHARE CBC és a TACIS CBC) jelentették; az e forrásokhoz való hozzájutást a régiók már említett önállóság-, illetve tapasztalathiánya jelentősen megnehezítette.

A finanszírozással összefüggő általános probléma, hogy a magánszektor többnyire igen korlátozott mértékben vesz részt a határokon átnyúló együttműködésben, ami az eurégiók szerepét a szisztematikus regionális fejlesztési célok elérése helyett többnyire a határokon átfelölő párbeszédre és az intézményrendszer megújítására korlátozza.

A fenti általános tényezők mellett az együttműködést jelentősen megnehezítik a határ két oldalán fekvő területek közti olykor igen jelentős különbségek, amelyek nemcsak a gazdasági helyzetben, de az intézményrendszerben, a régiók, illetve az együttműködésben részt venni szándékozó partnerek eltérő mértékű függetlenségében, hatásköreiben is jelentkezhetnek.

A tapasztalatok alapján elmondható, hogy az eurometropoliszok és az eurégiók leginkább ott tudtak hatékonyan működni, ahol a gazdasági környezet változásai is együttműködés irányába hatottak. Ilyen lépések sorozataként épült ki az Egységes Belső Piac, amelyen belül a határokon átnyúló együttműködéseknek a korábbiánál jóval kevesebb technikai akadállyal (igaz, a szigorúan őrzött határok megszűnéséhez kapcsolódóan új kihívásokkal is) kell szembenézniük. Az euró megjelenése az azt bevezető országok közös határain kétértelműen még tovább csökkenti a technikai jellegű gazdasági elválasztó tényezőket.

Ezek élénkülése kedvezően hathat az új EU belső határ régiói mellett azon határvidékekre is, amelyek ezen országok EU-csatlakozása után az EU külső határát jelentik majd. Ez utóbbi határvidékeken ugyanakkor nagyban meg fogják nehezíteni az együttműködést a Schengeni Egyezmény következményeként bevezetendő (részben már bevezetésre került) akadályok (vízumkényszer). Ez a Magyarország esetében belül elsődlegesen Ukrajnát és Szerbiát érinti.

Közép- és Kelet-Európa országainak – az EU-csatlakozásra való felkészülés szerves részeként – fel kellett készülniük a határokon átnyúló együttműködések feltételeiben bekövetkezett változásokra. Mind a pozitív változások kínálta lehetőségek kihasználásához, mind a negatív változások hatásainak csökkentéséhez elengedhetetlenül szükséges a régiók szervezeti önállóságának növelése, valamint pénzügyi helyzetének megszilárdítása. Ez utóbbi cél elérésében a közvetlen anyagi ráfordításokon kívül jelentős szerepet kell, hogy játsszon az EU-pályázatokon való részvételre történő tartalmi és technikai felkészülés. Lényeges, hogy az átmenetileg megnövekedett technikai akadályokkal szembenézni kénytelen határvidékeken se szakadjon meg az együttműködés. Ha az euregionális együttműködés gazdasági természetű eredményei el is maradnak a kívánatostól, a határok menti közvetlen kapcsolatok fenntartása és javítása különösen fontos.¹⁵

2009-ben az átalakuló Kelet-Közép-Európában már nincs is olyan határszakasz, amelyen keresztül ne segítené a nagyvárosi, vagy a regionális együttműködést, a történelmi és etnikai traumák felszámolását, a közös területfejlesztési feladatok megvalósítását eurorégió, vagy eurometropolisz, így a mi példánkról mondva a Debrecen-nagyvárad várospáros. Mondhatjuk tehát, hogy az eurégiók és az eurometropoliszok az EU keleti periferiáin a mindennapi élet szerves részévé váltak.

Jegyzetek

¹ Balogh A.–Papp G. (szerk.) (1998): Magyarország az európai regionális együttműködésben. – MTA RKK; Magyar Külügyi Intézet, Pécs–Budapest 119. p.; Süli-Zakar I. (2007): Strategic development programme for the Carpathian Euroregion Interregional Association. – Published by the Kossuth University Publishing House of the University of Debrecen, Debrecen. 74 p.

² Süli-Zakar, I.–Czimre, K.–Teperics, K.–Patkós, Cs. (2001): Cultural Identity and Diversity in the Carpathian Euroregion. – In: S. Mytryayeva and A. Duleba (eds.): Carpathian Euroregion: Prospects and Challenges II. Role of the Carpathian Euroregion in Confronting Its Minority Agenda. Uzhgorod, Ukraine. pp. 47–76.

- ³ Aschauer, W. (1996): A földrajzi határterület kutatás témakörei és vizsgálati módjai. – In: Pál Á.–Szónokyné Ancsin G. (szerk): Határon innen-határon túl. Szeged. pp. 231–239.
- ⁴ Süli-Zakar I. (1992/a): Az államhatár társadalmi-gazdasági fejlődést akadályozó hatásának vizsgálata ÉK-Magyarország határ menti területein. – Földrajzi Közlemények. CXVI. (XL.) kötet, 1–2. szám, pp. 45–56.; Baranyi, B. (2002): Euroregional Organisations and New INTERREGional Formations on the Eastern Borders of Hungary. – In: I. Süli-Zakar (Ed.) Borders and Cross-border Co-operations in the Central European Transformation Countries. Debreceni Egyetem Kossuth Kiadója, pp. 137–156.
- ⁵ Süli-Zakar I. (2003): A Kárpátok Eurorégió Interregionális Szövetség tíz éve. – Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen. 421 p.
- ⁶ Ludvig Zs.–Süli-Zakar I. (2000): Együttműködés és felzárkózás a Kárpátok Eurorégióban. – Oktatási Minisztérium. Stádium Nyomda Kft. Budapest. 136. p.
- ⁷ Rechnitzer J. (1999): Határ menti együttműködések Európában és Magyarországon. – In.: Nárai M.–Rechnitzer J. (szerk): Elválaszt és összeköt – a határ. Győr–Pécs, MTA RKK. pp. 9–73.
- ⁸ Süli-Zakar I. (1997): Határon átnyúló kapcsolatok. – In: Buda M.–Kozma T. (szerk.): Határmenti együttműködés a felsőoktatásban. Acta Paedagogica Debrecina XCVI., Debrecen, pp. 13–65.
- ⁹ Kozma T. (1992): Határmenti régiók együttműködése az oktatásban. – In: Forray R. K.–A. Priber-sky (szerk.): A határmenti együttműködés és az oktatás – Grenzüberschreitende Zusammenarbeit und Bildung. Oktatókutató Intézet. Budapest, pp. 18–24.
- ¹⁰ Enyedi Gy. (1994): Területfejlesztés, regionális átalakulás a posztszocialista Magyarországon. – Társadalmi Szemle IL. évf. 8–9 sz. pp. 133–139.
- ¹¹ Lásd 9. jegyzetet.
- ¹² Sassen, S. (1994): The urban complex in a world economy. – International Social Science Journal no. 139. pp. 43–63.
- ¹³ Süli-Zakar, I. (1998): The Political Geographical Role of the Carpathian Euroregion in the Strengthening of Cross-Border Co-operation. – In: N. Garrick (ed.): Geopolitics and Globalization in a Postmodern World. Haifa-Beer Sheba, pp. 124–126.
- ¹⁴ Süli-Zakar I. (2008): Neighbours an Partners: on the Two Sides of the Border. Debrecen, 402 p.
- ¹⁵ Ludvig Zs.–Süli-Zakar I. (2002): A Kárpátok Eurorégió együttműködés mérlege: Eredmények, problémák és perspektívák. – Oktatási Minisztérium. Eurotronik Rt. Budapest, 139 p.